

УДК 37:001.895:[005](075.8)

DEFINITION, CLASSIFICATION AND CHARACTERISTICS

RECEPTIVITY TO THE NEW

ВИЗНАЧЕННЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ

СПРИЙНЯТЛИВОСТІ ДО НОВОГО

Sas N.M. / Сас Н. М.

d.p.s., as.prof./д.п.н., доц.

ORCID:0000-0003-0308-6092

*Instituto Federal do Parana (Curitiba, Parana, Brasil)**Федеральний університет Парана, м.Куритиба, Парана, Бразилія*

Анотація. У статті розкрито важливість сприйнятливості до нового для продуктивної модернізації суспільного розвитку та конструктивного виходу з кризової ситуації. Автором, на основі міждисциплінарного підходу, визначено поняття феномену сприйнятливості до нового; наведено авторську класифікацію згідно визначених ознак в межах дефініції сприйнятливості до нового; виокремлено риси особистості, сприйнятливої до нового.

Ключові слова: сприйнятливості до нового; риси особистості, сприйнятливої до нового; потенціал сприйнятливості до нового.

Сприйнятливості до нового стає головним ресурсом інноваційного виробництва, домінуючим ресурсом досягнення стійкої рівноваги економічного та соціального розвитку за умов коеволюції раціональних інновацій та соціокультурних традицій, що уможливорює продуктивну модернізацію суспільного розвитку.

Сталий економічний розвиток вимагає, формування оптимальних умов нарощування сприйнятливості працівників до інноваційної діяльності, як безперервного джерела створення конкурентних переваг організації, установи, країни. Накопичення таких здібностей стає загальносвітовою тенденцією.

У свою чергу, зацікавленість викликає здатність деяких людей не тільки виходити переможцями зі складних життєвих ситуацій (які, здається, неможливо передбачити), а й отримувати від них користь.

Такі різні ситуації змушують шукати відповідні соціальні та психолого-педагогічні технології, вимагають від працівників вміння поєднувати застосування вроджених та набутих якостей до вимог навколишнього середовища. Інноваційні структури вимагають від працівника особливої гнучкості мислення, ефективної системи сприйняття, внутрішньої потреби в творчості, своєрідної форми самореалізації та інтеграції в соціальну систему.

Важливість окреслених питань обґрунтовують А.Євтодюк, П.Кухта, В.Пекар, І.Пригожин, Н.Талєб, Г.Хакен та інші автори. Про те, поняття *сприйнятливості до нового* залишається невизначеним, її класифікація – не укладеною, характеристики – не розкритими.

З огляду на вищезазначене, метою статті є: на основі застосування мультидисциплінарного підходу та інтегрування різних наукових напрямів, результатів теоретичних наукових пошуків; досвіду, думок та переконань – результатів практичної діяльності, обґрунтувати визначення, представити авторську класифікацію та окреслити риси особистості *сприйнятливої до нового*.

Основний текст

Зокрема, Нассім Талеб у книзі «Антикрихкість: речі, що стають кращими від безладу» вводить термін *антикрихкість*, як протилежність крихкості в тріаді крихкість — стійкість — антикрихкість [13]. Талеб запроваджує поняття «антикрихкість» — здатність систем не просто бути невразливими і стійкими до кризи (на відміну від крихких систем, які криза руйнує і вбиває), а навпаки, здатність виходити з кризи навіть сильнішими, ніж були до неї.

А. Євтодюк [1], І. Пригожин [9] та інші автори [11] досліджують у межах соціальної синергетики нелінійні зміни й процеси самоорганізації, що виникають у нестійкому суспільстві, які обґрунтовують можливість «появи порядку з хаосу». Очевидно, що в межах хаосу присутні ознаки майбутнього порядку (можливих порядків). У момент біфуркації необхідно зважати на альтернативність майбутнього розвитку та особливості нелінійного поведіння соціуму.

І. Пригожин [9], Г. Хакен [16] звертають увагу на наявність внутрішніх зв'язків самоорганізованої системи із зовнішнім середовищем; накопичуючись, еволюційні трансформації призводять до якісних змін стану системи.

Тобто, ознаки майбутнього є у сучасному. На нашу думку, набуття нової якості, нового порядку залежатиме від характеру сприйнятих потенційних можливостей. Характер майбутнього порядку буде визначатися набором відібраних ознак.

За визначенням, сприйняття – форма пізнання дійсності на основі сприймання і відчуття [5]. Сприйняття (формується на основі сприймання та відчуття) – віддзеркалення предметів і явищ у їх наочній цілісності, формування уявлення про об'єкти [там само].

Тобто, сприйняття є результатом сприймання (мимовільного та довільного), у ході якого інформація про окремі властивості об'єкта сполучається в сенсорний образ та інтерпретується як інформація породжена об'єктами або подіями оточуючого середовища [15].

Відбір ознак нового може спричинятися особливостями оточуючих предметів та інформації: їхньою яскравістю, розташуванням, незвичністю, а також особистим інтересом до них людини; може характеризуватися тим, що людина ставить перед собою мету щось сприйняти і докладає для цього вольові зусилля.

В наступному сприйняття виконує дві взаємозв'язані функції: пізнавальну та регулятивну. Сприйняття відображає в єдності із всебічними характеристиками об'єкта також і все багатогранне життя суб'єкта (його світоглядні установки, минулий досвід, інтереси, прагнення, надії). Сформоване уявлення (свідомо чи несвідомо) здійснює регулятивну функцію – спрямовує практичну діяльність суб'єкта згідно з цими властивостями об'єктів.

У нашому випадку, сприйняття нового – форма пізнання дійсності на основі сприймання і відчуття ознак нового у суспільстві, науці, мистецтві тощо. Сприйняття нового (формується на основі сприймання та відчуття ознак нового) – випереджаюче проектування предметів і явищ за ознаками нового, формування уявлення про об'єкти майбутнього.

Тобто, сприйняття нового є результатом сприймання (мимовільного та довільного), у ході якого інформація стосовно змін окремих властивостей об'єкта сполучається у ще не чіткий образ та інтерпретується як інформація про об'єкти або події які відбудуться у майбутньому. В наступному сприйнятті нового виконує дві взаємозв'язані функції: пізнавальну та регулятивну. Відсутність чіткості стимулює процес подальшого пізнання характеристик об'єкта; прогнозування задіює весь попередній досвід суб'єкта (емоційний, когнітивний, практичний), його світоглядні установки, інтереси, прагнення, надії. На нейролінгвістичному рівні запускається регулятивна функція – спрямування практичної діяльності суб'єкта згідно з отриманою інформацією (або в напрямку бажаного майбутнього).

Таким чином, сприйнятливості до нового – це здатність особистості сприймати ознаки нового (майбутнього) і керуватися сформованим уявленням (свідомо чи несвідомо) у своїй практичній діяльності. Сприйнятливості до нового – це ступінь відносного випередження індивідом інших членів своєї суспільної системи в сприйнятті нових ідей, явищ, відкриттів, які будуть визначати майбутнє.

Актуальним є розроблення класифікації сприйнятливості до нового.

Під час розробки авторської класифікації сприйнятливості до нового ми розуміли класифікацію як багаторівневий, послідовний поділ обсягу дефініції *сприйнятливості до нового* з метою систематизації, поглиблення та отримання нових знань стосовно членів поділу [2]. Результатом класифікації має стати система підпорядкованих понять: подільне поняття є родом, а нові поняття (члени поділу) є видами цього роду, підвидами видів тощо[3]. При цьому кожний етап поділу здійснювався за різною підставою. Таким чином сформувалася система розподілення об'єктів за групами відповідно до наперед визначених ознак в межах дефініції *сприйнятливості до нового*.

Подільними (родовими) поняттями класифікації дефініції *сприйнятливості до нового* визначено такі: форма пізнання дійсності; провідні аспекти об'єкта, що сприймається; домінуючі відчуття; галузь діяльності; складові досвіду суб'єкта; когнітивно-емоційні процеси; середовище відібраної інформації; ієрархічний рівень суб'єкту управління.

Нижче наводимо систему розподілення об'єктів за визначеними подільними (родовими) поняттями в межах дефініції *сприйнятливості до нового*.

За основою форми пізнання дійсності виокремлюємо мимовільну та довільну сприйнятливості до нового.

Залежно від провідних аспектів об'єкта, що сприймається, розрізняємо такі види сприйнятливості до нового: сприйнятливості нових змін у просторі, часі, русі, формі об'єктів.

Домінуючою основою сприйнятливості до нового можуть бути відчуття (дистантні, контактні, глибинні). Відповідно виокремлюємо сприйнятливості до нового зорову, слухову, нюхову, смакову, тактильну, дотикову, больову, сприйнятливості до нового глибинної чутливості (внутрішніх органів, м'язової чутливості тощо).

За галуззю виокремлюємо сприйнятливості до нового у суспільстві, науці,

мистецтві та інш.

Як вже зазначалося, сприйняття нового, прогнозування задіює весь попередній досвід суб'єкта, що дає можливість виокремити сприйнятливості до нового, залежно від того, яка частина досвіду суб'єкта задіяна і, у свою чергу, на формування якої частини майбутнього досвіду, спрямована. Зокрема, це сприйняття і формування нових світоглядних установок; емоційного, когнітивного і практичного досвіду стосовно об'єкта дослідження. Сприйнятливості до нового може “включатися” (мимовільно або довільно) інтересами, прагненнями, сподіваннями суб'єкта.

За когнітивно-емоційними процесами, які стимулюють виявлення розрізняємо аналітичну, синтезуючу, аналітико-синтезуючу, емоційну сприйнятливості до нового.

За середовищем відібраної інформації виокремлюємо сприйнятливості до зовнішньої та внутрішньої інформації.

За кількістю задіяних осіб – індивідуальна, групова (інноваційна, проектна група), колективна (підприємство, організація установа) сприйнятливості до нового.

Окремо звертається увага на сприйнятливості до нового суб'єктів управління, що, відповідно, дає змогу розрізняти за ієрархічним рівнем суб'єкту управління (керівник структурної складової підприємства, організації, установи; керівник підприємства, організації, установи; орган влади країни; регіону; галузі) що здійснює той чи інший вплив на економічну політику об'єктів управління.

Викликають закономірну зацікавленість якісні характеристики сприйнятливості до нового.

Для того, щоб набути властивостей антикрихкості (за Талебом), треба бути гнучким і мобільним, готовим до ризику – як до програшу, так і до виграшу, мати фіксовані витрати та, у разі успіху, потенційно необмежений виграш, ну і, звісно, шукати можливості [8]. Доцільно згадати вислів, який приписують У.Черчиллю: «Криза – це завжди можливість».

А. Субетто [12] наголошує на необхідності специфічного критичного ставлення до минулого (що призвело до кризи, хаосу), яке «не виключає», а «бере» з собою все те, що сприяє виходу з кризи, те, що із позицій гарантії виживання, можна було б назвати справді розумним.

І. Пригожин [9], Г. Хакен [16] зазначають, що характерною особливістю систем, які розвиваються, є їхня здатність до самоорганізації. Тобто, під час обміну інформацією із зовнішнім середовищем, самоорганізована система здатна відбирати інформацію, яка сприяє розвитку...

Розум, за відомим висловом Пуанкаре, має творчу силу тільки тоді, коли досвід примушує його до цього [10, с. 324]. Ідеться про активне залучення чинника майбутнього і його впливу на формування нових тенденцій розвитку науки, техніки, освіти. На нашу думку тут йдеться про жагу вижити, вистояти, продовжити розвиватися.

З цієї точки зору, можна вважати, що будь-яка криза – це поштовх для розвитку. Велика кількість людей за своєю природою здатна кардинально

змінюватися лише потрапивши у безвихідну, на перший погляд, ситуацію. На нашу думку, саме у кризових ситуаціях, здатні реалізуватися раніше відібрані потенції (можливості, стратегії, поведінкові зразки). Бо ж «з нічого нічого й вийде».

Н. Тищенко важливою рисою вважає готовність рухатися вперед та швидко впроваджувати прийняті рішення, здатність до змін у відповідь на зовнішні виклики [14].

Узагальнюючи, можна перелічити риси особистості, сприйнятливої до нового:

- активне ставлення до майбутнього, «залучення чинника майбутнього...»;
- критичне ставлення до минулого, яке «бере» з собою все те, що сприяє виходу з кризи, подальшому розвитку;
- гнучкість і мобільність, готовність до ризику;
- здатність до самоорганізації;
- здатність до змін у відповідь на зовнішні виклики.

В основі сприйнятливості до нового, як і будь-якої іншої здатності – потенціал її носія. У Програмі розвитку ООН поняття «потенціал» визначається як здатність людей, організацій і спільнот послідовно виконувати певні функції, вирішувати проблеми і ставити мету [6]. У нашому випадку – це потенціал здатності сприймати ознаки нового (майбутнього) і керуватися сформованим уявленням (свідомо чи несвідомо) у своїй практичній діяльності; потенціал здатності до відносного випередження індивідом або групою інших членів своєї суспільної системи в сприйнятті нових ідей, явищ, відкриттів, які будуть визначати майбутнє. Ця здатність гранична з професійною, комерційною, життєвою, тощо інтуїцією. Термін «розвиток потенціалу» характеризує завдання з підвищення рівня таких здатностей (у нашому випадку, сприйнятливості до нового) людей та установ.

Висновки.

Таким чином, автором визначено поняття феномену *сприйнятливості до нового* як здатність особистості сприймати ознаки нового (майбутнього) і керуватися сформованим уявленням (свідомо чи несвідомо) у своїй практичній діяльності; як ступінь відносного випередження індивідом інших членів своєї суспільної системи в сприйнятті нових ідей, явищ, відкриттів, які будуть визначати майбутнє.

Виокремлено класифікаційні ознаки та укладено авторську класифікацію сприйнятливості до нового. Подільними (родовими) поняттями класифікації дефініції *сприйнятливості до нового* визначено такі: форма пізнання дійсності; провідні аспекти об'єкта, що сприймається; домінуючі відчуття; галузь діяльності; складові досвіду суб'єкта; когнітивно-емоційні процеси; середовище відібраної інформації; ієрархічний рівень суб'єкту управління.

Представлено такі риси особистості, сприйнятливої до нового: активне ставлення до майбутнього, «залучення чинника майбутнього...»; критичне ставлення до минулого, яке «бере» з собою все те, що сприяє виходу з кризи, подальшому розвитку; гнучкість і мобільність, готовність до ризику; здатність до самоорганізації; здатність до змін у відповідь на зовнішні виклики.

Перспективу вбачаємо у подальшому уточненні класифікаційних ознак, характеристики типологій сприйнятливості до нового, дослідженні чинників, які сприяють чи гальмують розвиток сприйнятливості до нового.

Література:

1. Євтодюк А. В. (2002) Синергетичні засади моделювання освітніх систем. Дис... канд. філос. наук: 09.00.03. АПН України, Ін-т вищ. освіти. К., 2002. 198 с.
2. Класифікація. Літературознавча енциклопедія у 2-х томах. ВЦ «Академія». 2007. Т. 1. С. 484.
3. Класифікація. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. Українська енциклопедія, 2001. Т. 3: К - М. 792 с.
4. Кухта П.В. (2012) Кризи, їх причини та наслідки. Електронний журнал «Ефективна економіка». Дніпровський державний аграрно-економічний університет. № 10, 2012 <http://www.economy.nauka.com.ua>
5. Логіка. Мультимедійний підручник. (2022). Національна академія внутрішніх справ. Кафедра філософії права. <https://arm.naiau.kiev.ua/books/logika/lections/lections.html>
6. В. М. Матвієнко, О. Ю. Ковтун. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй. Українська дипломатична енциклопедія. К. Знання України, 2004. Т.2 . 812с. ISBN 966-316-045-4
7. Панчук Т. В. (2002) Мотивація вдосконалення управлінської діяльності директора школи. Дис... канд. психол. наук: 19.00.05 Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. К., 2002. 227 с.
8. Пекар В. (2020) Криза як можливість. <https://site.ua> 17.03.
9. Пригожин І. (1986) Порядок із хаосу: новий діалог людини з природою. М. Прогрес, 1986. 432 с.
10. Пуанкаре А. О науке: «Наука и гипотеза» Пер. с фр. 2-е изд. М.: Наука, 1990. 736 с.
11. Синергетика і освіта: монографія. Під. ред. В.Г.Кременя. К. Інститут обдарованої дитини. 2014. С.121–137.
12. Субетто А. І. (2007) Системологія освіти та освітознавство. Костромський державний університет ім. Н. А. Некрасова. 7. 22–36.
13. Талеб, Насім Ніколас (2019). Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті. Наш формат. 9.
14. Журб О. Інтерв'ю з Наталією Тищенко. «Юридична газета» <https://yur-gazeta.com>.
15. Українська психологічна термінологія: словник-довідник. (2010). ДП «Інформаційно-аналітичне агентство».
16. Хакен Г. (1980) Синергетика. М. Мир, 1980. 405 с.

References.

1. Evtodyuk A. V. (2002) Synergistic principles of modeling educational systems. Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine.

2. Classification. Literary encyclopedia (2007). Center "Academy". T. 1. P. 484.
3. Classification. Legal encyclopedia (2001). Ukrainian encyclopedia named after M. P. Bazhan. T. 3. 792 p.
4. Kukhta P.V. (2012) Crises, their causes and consequences. Efficient economy. № 10, 2012. [http: http://www.economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua)
5. Logic. Multimedia textbook. (2022). National Academy of Internal Affairs. Department of Philosophy of Law. <https://arm.naiu.kiev.ua/books/logika/lections/lections.html>
6. Matvienko V. M., Kovtun O. Yu. (2004). Development Program of the United Nations. Ukrainian diplomatic encyclopedia. Knowledge of Ukraine.
7. Panchuk T. V. (2002) Motivation for improving the managerial activity of the school director. Institute of Psychology named after G. S. Kostyuk, APN of Ukraine.
8. Pekar V. (2020) Crisis as an opportunity. <https://site.ua> 17.03.
9. Prigozhin I. (1986) Order from chaos: a new dialogue between man and nature. Progress.
10. Poincaré A. (1990) About science: "Science and hypothesis". Science.
11. Synergetics and education: monograph. Under. ed. V.G. Kremeny (2014). Institute of a gifted child. 121–137.
12. Subetto AI (2007) Systemology of education and educational science. Kostroma State University named after N. A. Nekrasova. 7. 22–36.
13. Taleb, Nasim Nicholas (2019). Antifragility. About (not) vulnerable in real life. Our format.
14. Zhurb O. Interview with Natalia Tyshchenko. "Legal Gazette" <https://yur-gazeta.com>.
15. Ukrainian psychological terminology: a reference dictionary. (2010). SE "Information and Analytical Agency".
16. Haken G. (1980) Synergetics. Peace.

Abstract: *The article reveals the importance of receptivity to the new for the productive modernization of social development and constructive exit from the crisis situation.*

The result of the theoretical analysis of the scientific works of N. Taleb, I. Prigozhin, and H. Haken was the conclusion that the signs of the future are in the present, and the acquisition of a new quality, a new order will depend on the nature of perceived potential opportunities.

The author, on the basis of an interdisciplinary approach, defined the concept of the phenomenon of receptivity to the new as the ability of an individual to perceive the signs of the new (future) and to be guided by the formed idea (consciously or unconsciously) in his practical activity; as the degree of relative advance by the individual of other members of his social system in the perception of new ideas, phenomena, discoveries that will determine the future.

In the author's classification, the divisive (generic) concepts of the classification definition, susceptibility to the new, are defined as follows: a form of knowledge of reality; leading aspects of the perceived object; dominant feelings; field of activity; components of the subject's experience; cognitive-emotional processes; environment of selected information; hierarchical level of the management entity.

The traits of a person receptive to the new are singled out: an active attitude to the future, "involving the factor of the future..."; a critical attitude to the past, which "takes" with it everything that contributes to the exit from the crisis, further development; flexibility and mobility, readiness to take risks; ability to self-organize; ability to change in response to external challenges.

The author sees a perspective in the further clarification of classification features, characteristics of typologies of receptivity to the new, and research of factors that promote or inhibit the development of receptivity to the new.

Key words: *receptivity to the new; personality traits receptive to new things; the potential of receptivity to the new*